

Соттардың салық заңдарын қолданудағы кейбір мәселелері туралы

Күшін жойған

Қазақстан Республикасы Жоғарғы Соты Пленумының 1999 жылғы 20 желтоқсандағы N 19 Қаулысы. Күші жойылды - Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2006 жылғы 23 маусымдағы N 5 нормативтік қаулысымен.

Салық заңдары бойынша дауларды қарау тәжірибесінің бірыңғайлылығын қамтамасыз ету мақсатында Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының Пленумы қаулы етеді:

1. Соттар салық қатынастарының бір тараптың екінші тарапқа бағынатын билік негізінде құрылатынын және "Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы" Қазақстан Республикасы Заңы және өзге де өкілетті органдар қабылдайтын нормативтік-құқықтық актілерден тұратын салық заңдарымен реттелетіндігін ескергені жөн.

"Нормативтік-құқықтық актілер туралы" Қазақстан Республикасы Заңының 1-бап 2-тармағында белгіленген заңдар ұғымы тек нормативтік-құқықтық актілердің жиынтығын құрайтынын ескерсек, онда нормативтік емес сипаттағы актілер (хаттар, түсіндірмелер, нұсқаулар) Қазақстан Республикасының салық заңдарына кіргізілуге жатпайды. Бұл орайда, аталған актілер салық заңдарының нормаларын кеңінен түсіндіре алмайды және салық төлеушіге жауапкершілік артуға негіз бола алмайды.

Осыған орай, Қазақстан Республикасы Мемлекеттік кіріс министрлігі салық комитетінің Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінде тіркеуден өтпеген, қалыптық-құқықтық сипаттағы актілері жарамсыз және қолдануға жатпайтынын ескеру қажет.

2. Салықтық қарым-қатынастарды реттейтін қалыптық-құқықтық актілерді қолданғанда, жоғарыдағы аталған Заңның 1-ші бабына сәйкес салықтық қатынастарды реттеуде оның қалыптары басымдылыққа иелігін, Заңның ережелеріне қайшылық жасайтын кез келген заңдық және басқа да актілер заңды күшке ие еместігі ескерілуі керек.

ҚР АҚ-нің 1-ші бабына сәйкес салық заң заңын қолдануда пайда болған мүліктік қатынастарға, азаматтық заң тек тікелей заң актілерімен ескерілген жағдайларда ғана қолданылады.

Осыған байланысты соттар салық органдарының актілеріне келтірілген даулар бойынша шағымдарды және салық органдарының талаптарын қарағанда, талаптар салық заңымен реттелетін қарым-қатынастардан туындап отыр ма,

салық органдарының азаматтық заңдармен реттелетін қарым-қатынастарға салық заңының қалыптарын қолданудың негізділігін анықтау керек.

3. ҚР АІЖК-нің 24-ші бабының талаптарына сәйкес, бірінші басқарушы немесе өз құзыры көлемінде оның орынбасары қол қойған салық қызметінің шешіміне ғана емес, сонымен қатар, басқа да лауазымды адамдар қол қойған осы органдардың тексеру актілеріне де сотқа шағым келтіруге болады.

Сонымен қатар, жүргізілген тексеру туралы шарттар, табылған заң бұзушылықты жою бойынша міндетті түрде орындалу үшін жасалған нұсқамалар, банктердегі және басқа да мекемелердегі ұйымдар мен азаматтардың банкілік есеп шоты бойынша тұтыну операцияларын тоқтата тұру туралы құжаттарды алу, ақшалай және мүліктей құндылықтарды, мүліктерге билік жүргізуді шектеу туралы шешімдер де сотқа шағымдалады.

4. Азаматтардың салық қызметтерінің немесе олардың лауазымды адамдарының актілеріне, әрекеттеріне (әрекетсіздігіне) арыздары бойынша дауларды екі санатқа бөлген жөн.

Әкімшілік құқық бұзу туралы кодексіне сәйкес салық заңын бұзғаны үшін әкімшілік жаза қолдану туралы салық органдарының шешіміне келтірілген азаматтардың арыздары ҚР АІЖК-нің 26-шы тарауымен және Қаз. КСР-ы ӘҚБтК-тің 22-ші тарауымен қарастырылған тәртіппен қаралады.

Салық органдары лауазым иелерінің әкімшілік жауапкершілікке тартуға байланысты емес заңсыз шешіміне, әрекеттеріне (немесе әрекетсіздігіне) азаматтардың арыздары ҚР АІЖК-нің 27-ші тарауымен қарастырылған тәртіппен қаралғаны жөн.

5. Салық органдарының салық төлеушілерден төленбеген салықты (салық борышын), олардың төленбегені үшін санкцияларды және басқа да бюджетке міндетті түрде төленетін төлемдерді өндіру туралы талаптары бар арыздары бұйрықтық өндіріс тәртібінде ҚР АІЖК-нің 13-ші бабының қалыптарына сәйкес қаралады.

Анықтау және алдын ала тергеу жүргізу кезінде қабылданған салық полициясының актілері, қылмыстық іс жүргізу заңымен анықталған тәртіппен шағымдалады.

6. Моральдық зиян мен шығынды орнына келтіруге байланысты талаптар, салық қызметтерінің актілерін заңсыз деп табу туралы негізгі талаппен сол өндіріспен қаралады.

7. Қазақстан Республикасы Конституциясының 26-шы бабының 3-тармағына сәйкес, соттың шешімінсіз ешкімді өз мүлкінен айыруға болмайды.

Сонымен бірге, Қаз. КСР-ы ӘҚБтК-нің 169-2-бабында көрсетілген акцизалауға жататын тауарларды кіргізу, өндіру және сату туралы құқық

бұзушылықтар жөніндегі істерді қарау соттардың да, салық қызметтерінің де құзырына жатқызылған (Қаз. ССР ӘҚБтК-нің 216, 237-7 баптары).

Сондықтан, жоғарыда көрсетілген негіздер бойынша, оның ішінде мүлкті тәркілеу жөніндегі салық қызметтерінің шешімдері мен әрекеттеріне шағымдану туралы азаматтардың арыздарын қараған кезде соттар бұндай актілерді Қазақстан Республикасы Конституциясының 26-бабының талаптарымен сәйкестендіруі керек.

8. Заңды тұлғалар және заңды тұлға құрмай, кәсіпкерлік қызметпен айналысатын азаматтар құқықтары мен заңды мүдделері бұзылған жағдайда ҚР АІЖК-нің 136, 138-бап 2-тармағына сәйкес дауды сотқа дейін реттеу шараларын қолданғаннан кейін өз құқықтарын қорғау үшін талап арыз өндірісі тәртібімен сотқа шағымдануға құқылы.

Басқа азаматтар салық қызметі органдарының, оның лауазымды адамдарының шешіміне, әрекетіне (әрекетсіздігіне) ҚР АІЖК-нің 278-бабына сәйкес тікелей сотқа шағымдана алады.

9. Соттар салық төлеушінің Қазақстан Республикасының "Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы" Заңының 154-бап 4-тармағында және 165-бап 3-1-тармағында көрсетілген салық қызметі органдарының шешімдеріне шағымдану үшін белгіленген 5 және 30 күндік мерзімін өткізіп алуы салық төлеушінің кейіннен қойған салық қызметі органының актілерін заңсыз деп тану туралы талаптарын қабылдауға, қарауға және шешуге негіз бола алмайтынын ескергені жөн. Салық төлеушінің салық қызметі органдарының немесе олардың лауазымды адамдарының шешіміне және әрекетіне шағымданбағаны фактісіне құқықтық баға берген кезде, бұл мәселе жөніндегі салық төлеушінің шын мәніндегі еркін тексеріп, сол үшін бекітілген мерзім ішінде салық қызметі органдарының шешіміне немесе әрекетіне шағымданбаудың нағыз себептерін анықтаған жөн.

10. Бірқатар салықтар бойынша қатынастар субъектісі болып (қосымша құн салығы, акциздер, және т.б.) тек заңды тұлғалар ғана емес, сонымен қатар филиалдар және басқа да кәсіпорындардың ерекшеленген бөлімшелері, шетелдік бирезидент-фирмалардың өкілеттігі де бола алады. Бірақ олар салық қызметінің актілерін өздерінің бас ұйымдары-заңды тұлға атынан сенімхат бойынша ғана шағымдана алады.

11. Салық қызметінің барлық бөлімшелері бірдей заңды тұлға болып табылмайтындығын соттар ескерулері керек. Сотта талапкер және жауапкер ретінде тек заңды тұлға немесе сенімхат арқылы олардың бөлімшелері ғана қатыса алады.

12. "Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы" Заңының 160, 161-баптарына сәйкес адамды салық құқық бұзушылығы үшін жауапкершілікке тарту үшін міндетті түрде кінә болу қажет.

Салық салынатын пайданы салық төлеушінің өзінің, оның қызметкерлерінің салақтығынан, бухгалтерлік және салық есептерінің дұрыс жүргізілмегендігінен, заңды білмеу немесе дұрыс қолданбау салдарынан азайту - жауапкершіліктен босатуға негіз бола алмайды.

Бұл ретте, салық төлемдерін есептеудегі жіберілген техникалық қателіктер, оны салық төлеушінің өзі тауып (салық тексерісіне дейін) және салық мекемелерін уақытымен хабардар етсе, ол салық құқық бұзушылығы болып табылмайтындығын есте сақтаған жөн.

13. Қазақстан Республикасының "Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы" Заңының 138-ші бабының 2-ші тармағына сәйкес салықтық және бухгалтерлік есеп жүргізу тәртібі бұзылған жағдайда, есеп құжаттарын жойып жіберсе немесе жоғалтса, сонымен қатар салық салынатын объектіні анықтау мүмкін болмаса салық қызметі органдары салық салынатын объектіні және салықты тікелей және қосымша тәсілдер негізінде анықтайды (айналым активтері, өндіріс шығындары т.б.). Салық кірісін жасырудың дәлелі болып алғашқы нұсқа, биресми есеп құжаттары, ескерілмеген түзетулер мен өшірулердің іздері қалған құжаттар табылады, олар сот талқылауы барысында басқа да дәлелдермен бірге мұқият зерттеуге жатады.

Сот талқылауы барысында тараптардың келтірген дәлелдемелері, дәлелдерді пайдалануға жол бермеушілік және дәлелдердің қатыстылығы принципімен мұқият тексеріліп, тиісінше бағалануы керек, бұнымен жалған дәлелдер дайындау мүмкіндігіне жол берілмейді.

14. Салық туралы заңдарда экономикалық (қаржы) санкциялар ретінде заңды және жеке тұлғалардан салық қызметтерімен заңсыз алынған сомаға бөтеннің ақша қаржыларын пайдаланғаны үшін процент есептеу көзделмегендіктен, салық төлеушілердің тиісті бюджеттен сол сомаларды қайтарып беру туралы талаптарын қанағаттандырған кезде қаржы міндеттерін орындамағаны үшін жауапкершілікті реттейтін нормалар қолданылмайды.

Сонымен бірге, Қазақстан Республикасының "Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы" Заңының 165-ші бабының 4-ші тармағына сәйкес, сот шешімімен салық төлеушіге одан негізсіз өндірілген соманы қайтару үш күннің ішінде, ҚР Ұлттық Банкі тағайындаған, салық органдары өндірген мерзімнен бастап осы сома төленген күннен бастап әр күнге 1,5 есе көлемінде өсім есептеліп төленеді.

Осымен қатар, ҚР АҚ-нің 9-бабы негізінде салық төлеушілер қаржы санкцияларын заңсыз қолданумен байланысты шығындарын өтеу туралы

талаптарын қоя алады. Бұл ретте шығын түріндегі жауапкершілік шартын дәлелдеу бойынша жалпы ережелер сақталуы тиіс.

15. Егер тексеру актісіндегі тұжырымдардың шындығы күмән келтірсе, оларды анықтау, қарама-қайшылықты жою және жекелеген мәселелерге жауап табу үшін, сот экономикалық (салықтық) сараптама тағайындауы тиіс.

Қазақстан Республикасы

Жоғарғы Сотының Төрағасы

Қазақстан Республикасы

Жоғарғы Сотының судьясы

Пленум хатшысы

© 2012. Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты» ШЖҚ РМК